L-ISTILLA TAL-FIDDA MISRUQA F'BETLEHEM FL-1847

U LI SWIET TA' PRETEST GĦALL-GWERRA TAL-KRIMEA

Fil-bażilka tat-Twelid hemm wieħed mill-aktar tifkiriet qaddisa tad-dinja: l-Imkien eżatt fejn twieled il-Feddej Ġesù, magħluq, bħala ħaġra mill-aktar li tiswa, fl-għar li jiġi sewwasew dak taħt il-presbiterju tagħha.

Minn tliet ibwieb tista' tgħaddi għall-Għar Imqaddes: minn tnejn li jagħtu għall-presbiterju; mit-tielet, li hu minn taħt l-art, jinfed għall-għerien jew kappelli ta' S. Ġużepp u ta' l-Innoċenti. Dan it-tielet wieħed kien ġie miftuħ, fis-seklu XV, mill-Patrijiet Franġiskani, li kienu xtaqu jkollhom mogħdija u dħul dirett li jagħti mill-Kunvent tagħhom għall-Għar tat-Twelid.

Fil-Għar hemm żewġ imkejjen mifrudin: l-Imkien fejn twieled il-Bambin Ġesù u l-maxtura tal-ġebel, miksija bl-irħam, fejn Marija meddet lill-Binha, u li quddiemu hemm altar li jfakkar l-adorazzjoni tas-Slaten Maġi.

F'dak l-Għar Imqaddes dak li l-aktar jolqot l-għajnejn taż-żawwaj devot hi l-istilla kbira mqegħda sewwasew fejn twieled Ġesù. Hi stilla tal-fidda, imsammra mal-qiegħ ta' l-art fl-irħam, ta' qies ta' 56 ċentimetru, b'kitba **bl-ilsien latin,** u li tgħid: "**Hic de Virgine Maria Jesus Christus natus est — 1717**" ("Hawn, mix-Xbejba Marija twieled Kristu Ġesù — 1717"). L-istilla li hemm il-lum qegħda fl-istess imkien li kienu oħrajn ta' qabilha u li kienu bħala minn żmien is-Salibijin 'il quddiem

Żgur, it-tieba u l-imħabba tal-Insara ma setgħux juru aħjar l-Imkien fejn twieled Ġesù iżjed minn stilla prezzjuża. Mhux jewwilla l-istess Ġesù kien imgħarraf qabel ma twieled bi stilla li timbet minn Ġakobb? U mhux stilla wkoll mexxiet lill-Maġi mill-bogħod tax-Xerq għal fuq in-nieqa li fiha twieled? U hekk kien jixraq l-istilla wkoll tibqa' tfakkar u turi l-Imkien fejn twieled Ġesù.

L-aħħar żewġ stilel, dik ta' 1717 u dik li hemm il-lum, ma' tul iż-żminijiet, fittxew jew dejjem jinqdew bihom il-Griegi Ortodossi biex jaslu jtajru kull għelm bil-latin mis-Santwarji Qaddisa ta' l-Art Imqaddsa. Għalhekk b'din il-kitba tagħna hawnhekk nifhmu li nagħtu il-ġrajjiet li minnhom għaddiet din l-aħħar stilla, u b'hekk, fl-istess ħin, inpaxxu x-xewqa ta' dawk il-qarrejja tagħna li mhux darba u tnejn staqsewna fuq din il-biċċa storja ta' l-istilla bil-kitba latina fejn twieled il-Feddej tagħna divin.

* * *

L-**Istilla** li naraw il-lum fuq dak il-Imkien Imqaddes iġġib id-data 1717, li ma taqbilx mad-data ta' meta kienet ġiet maħduma: din kienet ġiet maħduma u mqegħda hemm fl-1853; imma tqegħdet hemm — xbieha fidili — minnflok dik ta' 1717, li kienet insterqet minn lokha fl-1847.

Dawk li serquha kienu l-Griegi Ortodossi, Xiżmatiċi. U din hi ħaġa żgura li tidher mill-ewwel: dawn fl-1757 kienu wettqu ħafna minn dan is-sura ta' serq bit-tkeċċija tal-Patrijiet Franġiskani mill-Qabar tal-Madonna mill-proprjetà esklusiva tal-Qabar ta' Kristu u tal-Għar tat-Twelid. Igħidu t-Taljani: "L'appetito vien mangiando"; u hekk ġara hawn. Dażgur! Ma kinetx ħaġa sabiħa għali-

hom, anzi kienet ħaġa ta' għajb li tara fuq il-lok tat-Twelid ta' Kristu "Stilla b'kitba latina" mqegħda hemm mill-Patrijiet Franġiskani fl-1717 f'dak l-Imkien Imqaddes li hu proprjetà esklusiva tagħhom.

Qatgħuha, għalhekk, li bid-dnewwa għandhom itajru għal dejjem dik il-kitba li turi biċ-ċar il-proprjetà latina. U għal dan taw is-salt kemm-il darba: fl-1842 u, mill-ġdid, fl-1845, qalgħu minnha xi msiemer tal-fidda li bihom kienet imwaħħla ma' l-art, imbagħad fl-aħħarnett, fil-31 ta' Ottubru ta' l-1847, ġew misruqa u msiemer u stilla wkoll. Ma' dawn insterqu wkoll ħwejjeġ oħra ħafna għeżież u ta' kbir siwi, bħal ma huma ż-żewġ kwadri tal-Murillu, li kienu żina tal-Għar Imqaddes, li ħaduhom fil-monasterju ta' San Saba, li hu fid-deżert ta' Ġuda, 15-il kilometru bogħod minn Ġerusalemm. Ta' dan, fost l-oħrajn, għandna xhieda l-P. Cassini minn Pernaldu, li f'dak iż-żmien kien f'Ġerusalemm, u dan igħid: **"Kien fil-għaxija tal-31 ta' Ottubru, fil-Vġili tal-Qaddisin kollha, li . . . . (il-Griegi) inqdew b'dik l-okkażjoni biex ineħħu dik l-Istilla . . . , ħaduha bħala trijonf fil-monasterju ta' San Saba".** U din ix-xhieda ġiet imseddqa mill-ġurnalista Lhudi T.F. Meysels, ftit qabel l-1949, waqt żjara li hu nnifsu kien għamel f'dak il-monasterju, qal: **"Rajt b'għajnejja dik l-Istilla mkebba fil-karti".**

*   *   *

Hu x'inhu, is-serq ta' dik l-Istilla qajjem plejtu kbir u ndaħlu fih monaki, patrijiet, nies diplomatki u l-awtoritajiet tat-Torok. Il-Griegi — li huma nfushom li serqu l-Istilla — ġiebu ruħhom kif drawwiethom: riedu jidhru bħala vittma. Marru għand il-Gvernatur ta' Ġerusalemm, Mustafà Zarif, u xlew lil-Latini bis-serq ta' l-Istilla "tagħhom!" Kitbu wkoll ittra li biha talbu lill-Konslu Ġenerali tar-Russja f'Bejrut, sabiex jieħu ħsiebhom hu u jħarishom.

L-Irħieb Franġiskani, mgħejjunin biss mill-Konslu Franċiż ta' Ġerusalemm u mill-Ambaxxatur Franċiż ukoll f'Kostantinopli, talbu biss li "minnflok l-Istilla l-misruqa, issir u titqiegħed oħra ta' l-istess kobor, ta' l-istess qies u bl-istess kitba latina". Din it-talba tal-Franġiskani, ġiet milqugħa mill-Awtoritajiet tat-Turkija, meta dawn raw li għalxejn ma sewa it-tfittxijiet biex jinsabu l-ħatjin tas-serq ta' l-Istilla. Għalhekk, fis-sena 1852, is-sultan Abd El-Magid amar b'kitba: **"Li tingħamel kopja eżatta ta' l-Istilla misruqa u tkun imqegħda minnflok l-oħra".**

F'Kostantinopli, biex jidher uffiċjalment għall-Kustodja ta' l-Art Imqaddsa quddiem is-"Sublime Porta" kien hemm il-Patri Ġużeppi Llaurado, u dan ġie mqabbad biex jagħmel li **"tinħadem Stilla fuq l-istess mudell ta' dik li kienet insterqet".** Ix-xogħol ġie maħdum mis-Sur Ġakbu Anderlich, u l-piż tal-fidda hu ta' 496 drakma: swiet b'kollox 3,300 pjastra torka. Il-prezz sħieħ ġie mħallas mill-Kustodja ta' l-Art Imqaddsa, madankollu, is-sultan ried iqis u juri li din l-Istilla l-Ġdida hi bħala rigal mogħti minnu: **"Tifkira solenni min-naħa tagħna lin-nazzjon nisranija".**

*   *   *

U fl-aħħarnett wasal il-ħin li l-Istilla l-ġdida titqiegħed f'dak l-istess imkien fejn kienet dik il-misruqa fl-1847. U hawn l-aħjar ħaġa tkun li nħallu lill-Kronista tal-Kunvent ta' Betlehem igħidilna hu kif tassew kienu ġraw il-ħwejjeġ. Dan igħid hekk:

"Fit-22 ta' Diċembru 1852, għal ħabta tas-sagħtejn fuq nofs inhar, waslu f'Betlehem il-Paxà ta' Ġerusalemm, il-Kummissarju Alif Bey, minn-

flok is-Sultan ta' Kostantinopli, il-Kadì, ma' oħrajn tad-Divan ta' Ġerusalemm u, ftit wara, il-Konslu Franċiż Paul-Emile Botta, ma' personal tal-Kanċillerija tiegħu. Dawn, wara li ħadu l-kafè u xorb u ħelu fis-salun tal-kunvent franġiskan, ilkoll flimkien telqu għall-Għar tat-Twelid; u hemm, bil-qiegħda fuq id-divan imħejji qabel mill-Franġiskani b'amar tiegħu stess, il-Paxà ta' Ġerusalemm amar li jissejħu wkoll il-Griegi, li dawn imma ma ġewx u nagħalqu fil-Kunvent tagħhom. L-Armeni wkoll, wara li qiemu u mxew bix-xama' mixgħula f'idejhom lil Paxà u lis-Sinjuri l-oħra sas-Santwarju, reġgħu lura u ma dehrux iżjed. Wara li ġraw dawn il-ħwejjeġ, il-Paxà fetaħ sorra ssiġillata, li ġo fiha kien hemm l-Istilla li kien ġagħal tintagħmel il-Kummissarju tagħna f'Kostantinopli, P. Ġużepp Llaurado, li qamet aktar minn 3,000 piastra, jew 150 "columnados" (flus spanjoli). Il-Paxà kien ġieb miegħu minn Ġerusalemm il-ħaddiem id-deheb, raġel kattolku latin, imma mingħajr ma kien qallu għalfejn ġiebu, u għalhekk, dan ma ġiebx miegħu l-għodda meħtieġa għal dak ix-xogħol. B'hekk l-Istilla ġiet imsammra b'imsiemer tal-ħadid — b'rashom irbattuta b'erbatax-il munita tal-fidda — u b'imsiemer tal-fidda żgħar li kellu dak il-ħaddiem il-fidda, ġew imsammra wkoll l-imrieżaq (ir-raġġi) tagħha. Meħlusa dil-ħaġa, wara li ħadu kafè, ħelu u xorb ieħor, telqu lura lejn Ġerusalemm, mingħajr ma ħallew la ebda firman jew xhieda legali tal-ħaġa".

Hu x'inhu, wara hekk taħbit, tħassib, tfixkil u għoti ta' flus biex titqanqal tagħmel dmirha l-ġustizzja tal-gvern tat-Turkija, l-Irħieb Franġiskani, Missjunarji ta' l-Art Imqaddsa, qalgħu dak li xtaqu. B'daqshekk iżda, taħsbux li qatgħu qalbhom il-Griegi Ortodossi! Mela x'inhu! . . . . Kien jidhrilhom għajb kbir għalihom iħallu oġġett b'kitba bħal dik li juri hekk biċ-ċar il-jeddijiet tal-latini fuq l-Imkien tat-Twelid ta' Ġesù, u li jfakkar bla heda dik is-serqa minnhom mitmuma fl-1757!

Għalhekk huma, il-Griegi, fl-4 ta' Jannar 1864 reġgħu taw salt ieħor biex itajru l-Istilla minn dak l-imkien u għaldaqsxejn ma waslux għal ħsieb tagħhom, hekk li kellu jindaħal il-Paxà ta' Ġerusalemm biex iqiegħed il-ħaġa f'lokha u jġagħal titwaħħal mill-ġdid l-Istilla ma' l-art. Ħames snin wara, bil-lejl fid-19 ta' Mejju 1869, tliet irġiel imħallsin mill-Griegi, għal ftit ma waslux fil-ħsieb tagħhom, li kieku ma kienx Reliġjuż Franġiskan li, imħasseb minn xi taħbit mhux tas-soltu ġej mill-Għar tat-Twelid, u dlonk ta l-allarm: dawk it-tliet irġiel kienu ġa qalgħu żewġ raġġi tal-Istilla. Fl-istess sena, fit-2 ta' Novembru, 20 ruħ daħlu fis-Santwarju u ħalfu li jtajru l-Istilla, iżda sabu l-għassiesa, li żammewhom. Fl-14 ta' Ġunju 1908, wieħed żawwari russu, tajjar mill-Istilla żewġt imsiemer, u xi sena wara xi msiemer ukoll ġew imtajra u misruqa. Biss fis-snin 1949 u 1950, wara ħafna taħbit u talb tal-Patrijiet Franġiskani, l-Awtoritajiet tal-Ġurdanja ssodaw l-imsiemer u żiedu dawk li kienu ġew neqsin, waqt li kienu hemm il-Gvernatur ta' Betlehem, uffiċjali oħra tal-Gvern ta' Amman, u wkoll rappreżentanti tal-Komunitajiet tal-Latini, tal-Griegi u tal-Armeni.

* * *

Mhux darba u tnejn intqal u nkiteb li "l-għibien ta' l-Istilla fl-1847" kien DAK li minħabba fih saret il-gwerra tal-Krimea; iżda, jkun aħjar li wieħed igħid, **dak biss kien okkażjoni jew pretest biex imbdiet il-gwerra.**

Ir-Russja, li sa minn 30 sena qabel,

kienet tfittex li tikseb indħil fl-Imperu Tork, fl-affari tas-serq ta' l-Istilla rat **Okkażjoni floka** biex tista' twettaq il-ħolma tagħha: "li tikseb li jkollha **l-ħarsien (protettorat) fuq it-12-il miljun "Ortodossi" mxerrdin ma' l-Imperu Tork".** Għal dan ir-Russja għamlet minn kollox u rasset kemm setgħet lis-"Sublimi Porta" sabiex is-Santwarji Imqaddsa misruqin lil-Latini Kattolki fl-1757 jibqgħu f'idejn il-Griegi ortodossi jew xiżmatiki; anzi rat kif għamlet biex ixxejjen ix-xogħlijiet tal-Kummissjoni li kienet tistudja l-punt ġuridiku tal-kwistjoni tal-Imkejjen Imqaddsa: kummissjoni, li mill-istudji li kienet ġa għamlet, kienet dehret ġa favur il-Patrijiet Missjunarji Franġiskani.

Fl-1852, ir-Russja qalgħet mingħand is-Sultan "firman" li jwettaq is-serqa Griega ta' bla mistħija ta' l-1757, waqt li nżamm fis-saħħa tiegħu dak l-inġust **"status quo",** li għadu jsehh sal-lum. Mhux xebgħan b'dan kollu iż-Zar, fi Frar tal-1853, bagħat għand is-Sultan ambaxxata mill-aqwa, immexxija mill-Pinċep Menschikoff, biex titlob lis-Sultan, fuq kollox, **"l-għarfien tal-jedd tal-ħarsien ta' l-ortodossi kollha fl-Imperu Tork".** Is-Sultan, mgħejjun minn Franza u mill-Ingilterra, ċaħad għal kollox it-talba tar-Russja u, fit-22 ta' Mejju, Menschikoff ħalla Kostantinopli, wara li kiser ir-relazzjonijiet diplomatiki mat-Turkija.

Il-ġrajjiet, imbagħad, imxew b'għaġla kbira: fit-3 ta' Lulju r-Russja daħlet fil-prinċipati tal-Moldavja u l-Valakja; u fis-16 ta' Novembru li skwadra torka ġiet imxejna fil-Baħar l-Iswed; f'Jannar tal-1854, indaħlu Franza u l-Ingilterra bl-iġfna tagħhom igħinu lit-Turkija, u l-gwerra ħadet qagħditha fil-Krimea. Ukoll li stat tal-Pjemonti ħa sehem fil-gwerra jgħin lit-Turkija. Sentejn wara, ir-Russja tat ruħha b'mirbuħa, u fil-Kungress ta' Pariġi, bit-trattat tat-30 ta' Marzu 1856, saret il-paċi.

* * *

Hu ta' min jifhem: dak il-Kungress ta' Pariġi seta' jiswa ta' vera okkażjoni f'waqta biex tinħall dik l-antika, hekk imsejħa "KWISTJONI TAL-IMKEJJEN jew SANTWARJI IMQADDSA", billi jintraddu lill-Kattoliki **dawk il-jeddijiet,** li l-Kattoliki kellhom qabel is-sena 1757. Iżda l-potenzi tal-Punent (oċċidentali) jew m'għarfux, jew ma riedux jinqdew bir-rebħa li kellhom fuq ir-Russi biex jiksbu dak kollu li kien, skond il-ħaqq, mixtieq u meħtieġ u b'hekk biss ħasbu għal dak li huwa politku, waqt li ftit u xejn ħasbu f'dak li hu ta' interess reliġjuż.

Minn dik it-telqa tal-potenzi tal-Punent fil-kwistjonijiet reliġjużi, li ġrat f'dik l-okkażjoni hekk flokha, jew li ftit jew xejn taw każ tagħha, hi ġejja l-iktar il-qagħda kerha u mfixkla, li biha llum il-Kustodja ta' l-Art Imqaddsa taħkem u tmexxi l-ewlenin Santwarji tal-Palestina.

P.A. ARCE, O.F.M.